

Psychopat si nezívne?

Judita Lorencová

Psychologický ústav FF MU, Brno

info@psychologon.cz

Nalezneme v řadách psychopatických osobností pouze kriminálníky či vrahy? Co když tomu tak není a v naší společnosti je řada úspěšných lidí s psychopatickými rysy? Kde se může lidem s disociaální poruchou osobnosti jejich chladnokrevnost hodit? Psychopati nejsou ovládáni emocemi, takže jsou schopni myslet racionálně i když většina z nás selhává. Také umí dobře maskovat své výrazy emoce a rozpoznávat je u druhých. Krizovou situaci umí mít pod kontrolou. A je na nich, jak s tím vším naloží...

Can we find only criminals and murderers in the ranks of psychopathic personalities? What if it is not so, and in our society, are many successful people with psychopathic traits? Where can people with antisocial personality disorder profit from their cold - bloodness? Psychopaths are not controlled by emotions, so that they are able to think rationally even though most of us fail. There are also good at masking their emotional expressions and at recognizing them in others. They can keep a crisis situation under control. How they deal with all of this is, however, up to them...

Klíčová slova:

Disociaální porucha osobnosti, psychopatická osobnost, rozhodování, empatie, emoční inteligence

Key words:

Dissocial personality disorder, psychopathic personality, decision, empathy, emotional intelligence

---

Kdo je psychopat?

Výzkumníci zabývající se zkoumáním psychopatických rysů osobnosti přináší mnohdy velice inspirativní poznatky. Ty nabízejí netradiční úhel pohledu na problematiku disociální poruchy osobnosti. Neodborná společnost někdy osoby s poruchami osobnosti „nálepkuje“, často vlivem médií, odsouvá je na okraj společnosti a brání se jejich integraci. Cílem následujících odstavců tedy je představit osoby s disociální poruchou osobnosti z netradiční perspektivy, podložené informacemi z empirických studií. Víte, ono je totiž spoustu psychopatů mezi námi a my jsme za to dokonce rádi...

Psychopatická osobnost se dle MKN-10 řadí mezi typy disociální poruchy osobnosti (F 60.2). Obecně je chování takové osoby charakterizováno jako bezohledné, necitelné vůči druhým, manipulativní a klamné (MKN-10, 2009). Psychopatie se poté dělí podle etiologie na primární a sekundární. Za primární psychopatii se pokládá vrozená predispozice, která je důsledkem vnitřního deficitu a vyznačuje se nižší mírou neuroticismu oproti psychopatii sekundární (Koenigs et al., 2010, Blackburn 1975). Sekundární psychopatie se rozvíjí v závislosti na podmínkách životního prostředí či jiných sociálních aspektů, nejčastějším příkladem je týrání v dětství a zanedbaná výchova (Porter, 1996).

Psychopatům, tedy lidem s disociální poruchou osobnosti se přisuzuje impulsivní i agresivní jednání a jednání v nesouladu se společenskými normami (Blackburn, 1975). Často si tak vyslouží nálepku jako „chladnokrevní“ nebo „necitelní“, což je podpořeno v některých případech zveličenými informacemi z médií nejčastěji v souvislosti se zločinnou činností. Co když ale takový „šarmantní“ a „charismatický“ manažer věhlasné organizace je takovému psychopatovi velice podobný? Experti, kteří měli zhodnotit psychopatickou osobnost, ji popsali nejen pomocí negativních znaků jako je nízká míra altruismu či neochota spolupráce, ale i vysokou mírou asertivity, činorodosti a touhy po vzrušení (Miller et al., 2001).

Rozhodování, čistá mysl – máme se co učit?

Deficit emočního prožívání může být překážkou pro bezproblémový život v sociální společnosti. V oblasti ekonomického rozhodování se však vlivem emocí lidé rozhodují iracionálně (Osumi et al., 2010). Předpokládá se, že psychopaté jsou geneticky vybaveni genem MAOA (konkrétně jeho variací MAOA-L), který je někdy přezdíván jako „bojový“ gen a je spojován s vyšší mírou impulsivního, agresivního a riskantního chování (Buckholtz et al., 2008). Na základě těchto poznatků se předpokládalo, že při konfrontaci nositelů genu MAOA-L s finančním dilematem budou psychopaté riskovat *vždy*, pokud budou mít vidinu (i minimálního) zisku (Meyer-Lindenberg et al., 2006). Toto tvrzení vyvrátila studie, která prokázala, že jeho nositelé opravdu více riskují, nicméně jen tehdy, když riskování opravdu výhodné je (Frydman et al., 2011). Navíc, lidé s psychopatickými rysy v korporátním světě jsou hodnoceni jako kreativní, dobří ve strategickém myšlení a v komunikačních dovednostech (Babiak et al., 2010). Skrze svůj neodolatelný šarm, mají samozřejmě i své stinné stránky v podobě manipulativnosti, přesvědčování a účelného lhaní (Boddy, 2006).

Na základě těchto poznatků tak není překvapením, že úspěšní manažeři, makléři, bankéři či ekonomové skórují vysoko v metodách zkoumajících míru psychopatických rysů. Psychopatické prvky ale na trhu práce nenalezneme pouze v korporátním světě. Můžeme je hledat také v řadách neurochirurgů, pilotů či členů speciálních jednotek. I tam je totiž potřeba rozhodovat se v kritických situacích „s chladnou hlavou“, tedy sebejistě a racionálně. Psychopati umí svou pozornost soustředit pouze na vykonání daného úkolu a všechny ostatní aspekty prostě nevnímat (Hiatt et al., 2004). Tato vlastnost se v krizových situacích dá považovat za výhodnou.

Abnormální reakce na stresové situace je podmíněna fyziologicky. Z měření fyziologických reakcí na podněty vyvolávající distres se zjistilo, že psychopati mohou mít dokonce reakce opačné než normální populace (Hare et al., 1978). Krizová situace vyvolávající v normálních jedincích fyziologickou odezvu aktivační (hodnoty projevů fyziologických funkcí jako je vodivost kůže, rychlost srdeční frekvence apod. rostou) může osoby s psychopatickými rysy dokonce inhibovat (fyziologické funkce klesají pod bazální hodnoty). Dokazuje to například zjištění získané měřením mozkových vln. Ty jsou odrazem měnící se aktivity mozku zapříčiněné změnami situací. U normálních

jedinců je mozkové vlnění *theta* spojeno se stavem únavy a ospalosti. U psychopatů je však toto vlnění zaznamenáváno i u stavu bdělosti, dokonce také u rostoucího vzrušení.

Empatie versus emoční inteligence – schopnost nebo neschopnost?

Empatie, tedy schopnost vcítit se, nám umožňuje pochopit psychické rozpoložení druhých, projevat soucit a porozumění. Například když vidíme, jak někomu způsobuje něco/někdo bolest, vyvolává to v nás odezvu nelibosti a distresu (za předpokladu normální schopnosti empatie) (Decety et al., 2013; Hein et al., 2008). Na fMRI bychom viděli zvýrazněné ty oblasti, které se aktivují jako odezva na bolestivý zážitek nás samých. U lidí, kteří provádějí akupunkturu, tedy ve výkonu svého povolání byli vystaveni diskomfortu spojeným se zaváděním jehel do lidských těl, se však oproti neodborníkům se oblasti mozku aktivní při prožívání bolesti nezapojují. Naopak se u nich aktivují oblasti pro regulaci emocí a mentalizaci, tedy empatie v oblasti vnímání bolesti v této situaci chybí (Cheng et al., 2007).

Blair rozděluje empatii do tří oblastí: kognitivní, motorická a emocionální a předpokládá, že právě emocionální složka je u psychopatů nejvíce narušena (Mitchell et al., 2006). Empatie je tedy schopnost, která může mít různé modifikace. Psychopatům se však celkově či některé oblasti empatie odpírají. To ale není v rozporu s tvrzením, že i jedinci s psychopatickými rysy mohou mít vysokou emoční inteligenci, která se mimo jiné vyznačuje rozpoznáváním emocí u jiných osob a kontrolu vlastních projevů emocí (Mayer & Geher, 1996). Psychopati s vysokou emoční inteligencí dokonce dokáží lépe potlačit projevy emocí nebo falšovat jejich výrazy. Také o něco lépe oproti skupině jedinců „pouze“ s vysokou emoční inteligencí dokáží minimalizovat únik tzv. mikrovýrazů, tedy výrazů, které mohou odhalit nepravost vyjadřované emoce (Lishner et al., 2011). Všechny tyto schopnosti je dělají přesvědčivějšími lháři a manipulátory. Při jejich rozpoznávání emocí byla zaznamenána nižší aktivita amygdaly (která řídí regulaci emocí u normálních jedinců), naproti tomu stoupla aktivita v oblastech spojených s vnímáním a poznáváním (Gordon et al. 2004). Díky tomu umí také rychleji rozpoznávat emoce u ostatních (Mitchell et al., 2006), do nichž se ale neumí vcítit

(Fecteau, 2008). Toto zjištění koresponduje s uměním vystupovat přesvědčivě a s ovládním manipulace (Porter et al., 2011).

Schopnost zachovat si stoický klid v nepříznivých situacích a nepodlehout emocím vystavuje do světla reflektorů tu stranu mince, která není tak často s disociální poruchou osobnosti spojována. Je to ta, která dělá psychopaty tak inspirujícími, tak charismatickými, okouzujícími a mnohdy jim umožňuje rychle se rozhodnout a konat i v krizových situacích. Jak bylo uvedeno, hlavně u členů speciálních jednotek, pilotů či neurochirurgů má potenciál. Je to ta schopnost, která svou filozofií šíří nejen jiné než negativní pojetí poruch osobnosti, ale i vybízí k netradičním úhlům pohledu na duševní onemocnění celkově.

A jak je to tedy se zíváním?

Nakažlivost zívání je přisuzována empatii, nejvíce té motorické, která je přiznána i psychopatickým osobnostem (Fecteau, 2008) a tzv. zrcadlovým neuronům. Ty spouštějí automatické mechanismy pro napodobování chování. Záleží tedy na individualitě každého člověka (i psychopata!) v oblasti jeho schopnosti empatie (Haker et al., 2013).

Zdroje

Babiak, P., Neumann, C. S., & Hare, R. D. (2010). Corporate psychopathy: Talking the walk. *Behavioral Sciences & the Law*, 28(2), 174-193. Retrieved from: <http://cjb.sagepub.com/content/36/8/761.full.pdf>

Blackburn, R. (1975). An empirical classification of psychopathic personality. *The British Journal of Psychiatry*, 127(5), 456-460. doi: 10.1192/bjp.127.5.456 Published 1 November 19705. Retrieved from: <http://bjp.rcpsych.org/content/127/5/456>

Boddy, C. R. (2006). The dark side of management decisions: Organisational psychopaths. *Management decision*, 44(10), 1461-1475. <http://dx.doi.org/10.1108/00251740610715759>

Buckholtz, J. W., Callicott, J. H., Kolachana, B., Hariri, A. R., Goldberg, T. E., Genderson, M., ... & Meyer-Lindenberg, A. (2008). Genetic variation in MAOA modulates ventromedial prefrontal circuitry mediating individual differences in human personality. *Molecular psychiatry*, 13(3), 313-324. Retrieved from: <http://www.nature.com/mp/journal/v13/n3/full/4002020a.html>

Decety, J., Skelly, L. R., & Kiehl, K. A. (2013). Brain response to empathy-eliciting scenarios involving pain in incarcerated individuals with psychopathy. *JAMA psychiatry*, 70(6), 638-645. doi:10.1001/jamapsychiatry.2013.27. Retrieved from: http://archpsyc.jamanetwork.com/article.aspx?articleID=1681369&utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter#ref-yoa130004-21

Fecteau, S., Pascual-Leone, A., & Théoret, H. (2008). Psychopathy and the mirror neuron system: preliminary findings from a non-psychiatric sample. *Psychiatry research*, 160(2), 137-144. doi:10.1016/j.psychres.2007.08.022. Retrieved from: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0165178107003101>

Frydman, C., Camerer, C., Bossaerts, P., & Rangel, A. (2011). MAOA-L carriers are better at making optimal financial decisions under risk. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 278(1714), 2053-2059. doi: 10.1098/rspb.2010.2304 Retrieved from: <http://rspb.royalsocietypublishing.org/content/278/1714/2053>

Gordon, H. L., Baird, A. A., & End, A. (2004). Functional differences among those high and low on a trait measure of psychopathy. *Biological psychiatry*, 56(7), 516-521.

Retrieved from: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0006322304007085>

Hiatt, K. D., Schmitt, W. A., & Newman, J. P. (2004). Stroop tasks reveal abnormal selective attention among psychopathic offenders. *Neuropsychology*, 18(1), 50. doi: 10.1037/0894-4105.18.1.50

Haker, H., Kawohl, W., Herwig, U., & Rössler, W. (2013). Mirror neuron activity during contagious yawning—an fMRI study. *Brain imaging and behavior*, 7, 28-34. doi 10.1007/s11682-012-9189-9

Hare, R. D., Frazelle, J., & Cox, D. N. (1978). Psychopathy and physiological responses to threat of an aversive stimulus. *Psychophysiology*, 15(2), 165-172.

Hein, G., & Singer, T. (2008). I feel how you feel but not always: the empathic brain and its modulation. *Current opinion in neurobiology*, 18(2), 153-158.

doi:10.1016/j.conb.2008.07.012. Retrieved from:

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959438808000706>

Cheng, Y., Lin, C. P., Liu, H. L., Hsu, Y. Y., Lim, K. E., Hung, D., & Decety, J. (2007). Expertise modulates the perception of pain in others. *Current Biology*, 17(19), 1708-1713. doi:10.1016/j.cub.2007.09.020. Retrieved from:

doi:10.1016/j.cub.2007.09.020. Retrieved from:

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960982207019793>

Koenigs, M., Kruepke, M., & Newman, J. P. (2010). Economic decision-making in psychopathy: a comparison with ventromedial prefrontal lesion patients. *Neuropsychologia*, 48(7), 2198-2204.

doi:10.1016/j.neuropsychologia.2010.04.012 Retrieved from:

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0028393210001454>

Lishner, D. A., Swim, E. R., Hong, P. Y., & Vitacco, M. J. (2011). Psychopathy and ability emotional intelligence: Widespread or limited association among facets?. *Personality and Individual Differences*, 50(7), 1029-1033. Retrieved from:

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0191886911000249>

Mayer, J. D., & Geher, G. (1996). Emotional intelligence and the identification of emotion. *Intelligence*, 22(2), 89-113. Retrieved from:

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160289696900112>

Meyer-Lindenberg, A., Buckholtz, J. W., Kolachana, B., Hariri, A. R., Pezawas, L., Blasi, G., & Weinberger, D. R. (2006). Neural mechanisms of genetic risk for impulsivity and violence in humans. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 103(16), 6269-6274. Retrieved from:

http://www.pnas.org/content/103/16/6269?ijkey=77d1ee2f0d0180a569e3d4f9fb75b27fe6c9798d&keytype=tf_ipsecsha

Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: MKN-10: desátá revize: aktualizovaná druhá verze k 1.1.2009. (2008-). (2., aktualiz. Vyd.) Praha: Bomton Agency

Miller, J. D., Lyman, D. R., Widiger, T. A., & Leukefeld, C. (2001). Personality disorders as extreme variants of common personality dimensions: Can the five factor model adequately represent psychopathy?. *Journal of personality*, 69(2), 253-276.

Retrieved from: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-6494.00144/epdf>

Mitchell, D. G., Richell, R. A., Leonard, A., & Blair, R. J. R. (2006). Emotion at the expense of cognition: psychopathic individuals outperform controls on an operant response task. *Journal of abnormal psychology*, 115(3), 559. doi: 10.1037/0021-0021-843X.115.3.559

Osumi, T., & Ohira, H. (2010). The positive side of psychopathy: Emotional detachment in psychopathy and rational decision-making in the ultimatum game. *Personality and individual differences*, 49(5), 451-456.

doi:10.1016/j.paid.2010.04.016

Porter, S. (1996). Without conscience or without active conscience? The etiology of psychopathy revisited. *Aggression and Violent Behavior*, 1(2), 179-189.

Porter, S., ten Brinke, L., Baker, A., & Wallace, B. (2011). Would I lie to you? "Leakage" in deceptive facial expressions relates to psychopathy and emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 51(2), 133-137.

doi:10.1016/j.paid.2011.03.031. Retrieved from:

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0191886911001528>

Zdroj obrázku

<http://leb.fbi.gov/2012/july/psychopathy-an-important-forensic-concept-for-the-21st-century>